

Osmanlı Yönetimindeki Kıbrıs'ta Tahıl Üretimi ve Esasları
(1571-1610)
Soyalp Tamçelik*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethedilmesiyle birlikte Ada'da gerçekleşen yeni düzen çalışmaları özgün ve dikkate değer olduğu aşikârdır. Bu dönemde Ada'nın mali ve iktisadi yapısının değişime uğradığı ve birtakım kurumların tesis edildiği görülmüştür. Hâl böyle olunca Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine metodolojik yaklaşım getirilmesi ve bu dönemle ilgili ekonomik yapının anlamlandırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

XVI. yüzyıl sonu XVII. yüzyıl başı Kıbrıs'taki iktisadi ve mali yapının nasıl kurulduğu, iktisadi ünitenin nasıl şekillendiği, üretimin hangi kıstaslara göre belirlendiği, Ada'da tahıl üretimin nerelerde yapıldığı gibi konuların ele alınması gerektiği açıktır.

Bundan hareketle çalışmada, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine ve meselelerine bakılmıştır. Çalışmada, Kıbrıs'ın şer'iyeye sicillerinden hareketle Osmanlı dönemi iktisat tarihine uygun *model denemesine* ve bununla ilgili *dönemlendirme* çabasına girişilmiştir.

Bunun için Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine *metodolojik* bir bakışla yaklaşmak, tarih yazımınıysa belli bir *iktisat teorisine* ve *kantitatif verilere* göre değerlendirmek gerekmektedir.¹ Esasında Kıbrıs'ın Osmanlı dönemiyle ilgili iktisat tarihini araştırmak demek, Ada'daki toplumsal yaşamı, kurumları, sosyal yapıyı, şehirleri, ticareti, ulaşımı, parayı, fiyat hareketlerini, nüfusu, iskânı, maliyeyi, gümrüğü, vergileri, iktisadi düşüncüyü,

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, soyalp@hotmail.com

1 İktisat teorileriyle ilgili bk. Richard Sutch, "All Things Reconsidered: The Life-Cycle Perspective and the Third Task of Economic History", *Journal of Economic History*, C LI, S 2, 1991, s. 272.

vakıfları, esnafı, sanayiye, tarımı, hayvancılığı vb. konularında da araştırılması demektir. Dolayısıyla Kıbrıs'taki temel ekonomik argümanların yeniden yorumlanması ve yeni ampirik bulguların ekonomik düşünceyle birlikte harmanlanması gerektiği açıktır.

Kıbrıs'ta Osmanlı dönemiyle ilgili makro seviyede modellerin önerilmesi ve teorik gelişmelerin iktisat teorisiyle şekillenmesi, Ada'ya ilişkin iktisat tarihinin kavramsal açığının daraltılmasına, buna karşın iktisat tarihine dair analizlerin genişlemesine neden olmuştur.

Bu açıdan bakıldığında zaman çalışmanın konusu Kıbrıs'ta erken dönem (1571-1610) Osmanlı tarım ekonomisi ve tahıl üretimiyle ilgilidir. Araştırmanın ana problematiği Osmanlı idaresinin Kıbrıs'ta kurduğu yeni düzen, geçmiş düzenin bütün değerlerini değiştiren özgün bir düzen olduğunu göstermektir. Özellikle bu dönemde Ada'nın mali, iktisadi ve ticarî yapısında belirgin bir şekilde değiştiği ve birtakım kurumların tesis edildiği göz önüne alınırsa, araştırma Ada'da kurulan ekonomik düzenin insanla ve yeni medeniyet tasavvuruyla ilgili olduğu hipotezine dayanmaktadır.

Araştırmanın temel amacı, XVI. yüzyıl sonu XVII. yüzyıl başı Kıbrıs'taki iktisadi yapının nasıl olduğunu, tarım ünitesinin nasıl şekillendiğini, üretimin hangi kıstaslara göre belirlendiğini ve Ada'da tahıl üretim miktarının ne olduğunu belirlemektir.

Araştırmada yöntem konusuna gelince, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihini yapısal ve fonksiyonalist bir bakışla değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Buna göre veriler, süreç analizine uygun olarak ele alınmıştır. Geleneksel hadise naklinin yerine, daha çok analitik tarih ikame edilen bu çalışmada, birincil arşiv kaynaklarından elde edilen bilgilerle betimlenmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yönteminin uygulandığı bu çalışmada, Türkçe veya İngilizce basılı eserler haricinde eski Türkçeye (Osmanlıca) yazılmış arşiv belgelerinden de istifade edilmiştir. Araştırmanın evreni, Kıbrıs'ın fethiyle birlikte kurulan ekonomik yapının Ada'da inşa edilen medeniyet tasavvurunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada, 2 Numaralı Kıbrıs Şer'iyeye Sicil'i²nden elde edilen veriler nitel araştırma desenine uygun olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre araştırma, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Kıbrıs'ın Osmanlı

2 Bundan sonra sadece "Sicil" denecektir.

dönemi iktisat tarihine metodolojik yaklaşım getirilmeye, ikinci bölümdeyse tahıl üretimine ilişkin verilerin analiz edilmesine çalışılmıştır.

1. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemi İktisat Tarihine Metodolojik Bir Yaklaşım:

Kıbrıs'ta erken dönem Osmanlı yönetiminin ekonomik verilerine ulaşmak oldukça güç bir iştir. Bu güçlüğü başında verilerin eksikliği gelmektedir. Bu zorluğu aşabilmek için araştırmanın bu bölümünde arşiv belgelerinden istifade edilmiş ve bu amaçla Sicil'deki veriler kullanılmıştır. Ancak bunun için yapılması gerekenlerin başında ekonomik verilerinin belli bir *iktisat teorisi* çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğidir. Dolayısıyla bu çalışmada, Kıbrıs'ta Osmanlı dönemi iktisat tarihine geleneksel söylemlerin dışında bakmak ve konuyla ilgili *dönemlendirme* önerisinde bulunmaktadır.

Yeni nesil iktisat tarihçileri, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihini incelerken *hipotez-teori-model* sürecine ve *kantifiye* edilmiş çalışmalara daha çok önem verdikleri ve görüşlerini arşiv belgeleriyle destekledikleri görülmektedir.³ Bundan hareketle bu çalışmada, Kıbrıs'ın iktisat tarihine uygun görüşleri inşa ederken kurgulanabilir *teorik tasavvuru*, test edilebilir *hipotezi(leri)* ve uygulanabilir *modeli* geliştirme eğilimindedir.

Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi incelenirken, ilk başta *tümevarım* yöntemini uygulamak doğal karşılanmalıdır. Ancak *tümevarım* yöntemiyle belirlenen *hipotezlerin* doğrulanmasının mümkün olmadığı durumlarda *tümdengelim* yönteminin de uygulanabileceği unutulmamalıdır. Bu durumda, yeni model denemelere başvurarak bu belirsizliği ortadan kaldırmak mümkündür. Hâl böyle olunca Mehmet Genç'in deneyimlediği yöntemleri uygulayarak, bir başka deyişle *düalizmi* metodolojinin bir parçası olarak değerlendirmek ve yeni bir iktisat modeli önerisinde bulunmak gerektiği düşünülmektedir. Mehmet Genç'in çalışmalarıyla ortaya çıkan bu model, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisadına ve işleyiş mekanizmasına uyarlanmış ve Kıbrıs'ın iktisat tarihiyle ilgili eksik kalan yanları tamamlanarak geliştirilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman Kıbrıs'ta kurulan ekonomik sistemin izahı daha kolay yapabildiği görülmüştür.

3 Soyalp Tamçelik, "The Economic History of Cyprus in Ottomans Period: A Modeling and Period Experiment", *2014 International Scientific and Practical Conference*, Almatı 18 April 2014, Proceedings Book-Actual Problems of State and Law in the Era of Globalization, Institution Suleyman Demirel University, Kazakhstan 2014, s. 459.

Bundan hareketle Osmanlılar'ın Kıbrıs'ta *provizyonist* yaklaşımla faaliyet gösterdiği iddia edilebilir. Bu yaklaşıma göre iktisadi faaliyetlere tüketici açısından bakan, halkın refahını ön planda tutan, bol ve ucuz mamullere önem veren bir sistem olduğu değerlendirilmektedir.⁴ Bu türden iktisadi faaliyetin amacı, *insanların ihtiyacını* karşılamaya yöneliktir. Dolayısıyla Kıbrıs'ta üretilen mal ve hizmetlerin, mümkün olduğu kadar *bol, kaliteli ve ucuz* olması, Ada içinde *mal arzının* mümkün olduğunca yüksek olması amaçlanmıştır. Osmanlı yönetimi, Kıbrıs'ta bu hedefe ulaşabilmek için ziraî arazilere timar sistemini uygulamış ve esnafı teşkilatlandırarak üretime destek vermiştir.

Kıbrıs'ta Osmanlılar'ın uyguladığı diğer bir iktisadi modelse *gelenekçiliktir* (*tradisyonizm*). Bu modele göre sosyal ve iktisadi ilişkilerde yavaş yavaş oluşan dengeleri mümkün olduğunca muhafaza etmek, değişimi engellemek ve şayet değişim olmuşsa eski konumuna getirmek temel amaçlardandır.⁵ Bu sebeple Kıbrıs'ta iktisadi ünitenin değişmemesi ya da var olan ekonomik düzenin korunması esastır.

Kıbrıs'ta Osmanlılar tarafından uygulanan üçüncü ilkeyse *fiskalizmdir*. Genel olarak *fiskalizm*, hazineye ait gelirleri mümkün olduğunca yüksek seviyeye tutmak ve ulaştığı düzeyin altına inmesini engellemektir.⁶ Buna göre Kıbrıs'ta hazineye ait gelirlerin yüksek olması, devlet adına yapılacak harcamaların karşılanabilmesi manasına gelmektedir.⁷ Osmanlı idaresinin Kıbrıs'ta uyguladığı *fiskalizm* modeli, Ada'da kurulan sistemin yaşamasına ve sistemi kontrol edenlerin iktisadi kaynaklar üzerinde kesin söz hakkı olmasına bağlıdır.⁸

Ada içinde mal arzını yüksek tutarak reyanın darlığa düşmemesine ve fiyatların makul düzeyde tutulmasına yardımcı olan *provizyonizm*, Kıbrıs'taki ekonomik dengelerin korunmasına ve piyasalarda fiyat istikrarının oluşmasına

4 Soyalp Tamçelik, "The Economic Structure and Relations of Production and Consumption in Cyprus of the 19th Century from the Perspective of Economic History, VII. Cyprus Studies Congress, Gazimağusa 4-6 Kasım 2009, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Proceedings Book, ed. Ülker Vancı Osam, Gazimağusa 2010, s. 150-151.

5 Abdullah Mesud Küçükcalay, "Kaotik Bilgiden Senkronik Bilgiye Bir İktisat Tarihi Teorisye-ni: Mehmet Genç", *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C XII, S 22, 2007, s. 134.

6 Mehmet Genç, "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, s. 50.

7 Tamçelik, agm., 2010, s. 161-162.

8 Tamçelik, agm., 2014, s. 458.

neden olmuştur. Kıbrıs'ta *provizyonizm* ve *fiskalizm*, birbirleriyle senkronik bir ilişki içerisinde olduğu da görülmüştür. Kıbrıs'ta ekonominin büyük ölçüde tarımdan oluşması, devletin bu alana önem vermesini gerektirmiştir. Gerçi Ada'daki ziraî ekonomi, merkezî hazineye büyük katkı sağlamasa da izlenen *adem-i merkezîyetçi* politikalar sayesinde tımarlı sipahilerin finanse edilmesine, merkezî yönetimin mali külfetle karşılaşmamasına ve kamu masraflarının azaltılmasına yardımcı olmuştur. Buna göre Osmanlı'nın yönetici elitleri, Kıbrıs'ta tahıl üretimiyle vergi gelirleri arasında doğrudan bağlantı kurduğu görülmüştür.⁹

Osmanlılar'ın Kıbrıs'ta tesis ettikleri yerel yönetim ve devlet tasavvurundan hareketle uygulayageldikleri bu sistem, Ada'daki etnik ve dinî *çeşitliliği* bir sıkıntı olarak değil, aksine bir *renk* olarak değerlendirmesine yol açmıştır. Osmanlı idaresinin Kıbrıs'taki etnik ve dinî farklılıkları, *zenginlik* olarak görmesi dünya tasavvurunun bir sonucu olarak görmek gerekmektedir.¹⁰ Buna göre Kıbrıs'ta uygulanan *üçlü model*, uygulanagelen ekonomik faaliyetleri ve buna ilişkin öğeleri izah etmektedir.

Ada sathından tatbik edilen narh sistemiyle de fiyat farklılıklarının giderildiği ve ürün kalitesinin korunduğu bir sistem tesis edildiği de bir gerçektir.¹¹ Osmanlılar tarafından inşa edilen bu sistem, Kıbrıs'taki reayanın arzu ettiği ve ihtiyaç duyduğu malları/ürünleri her daim tezgâh üstünde bulmasına imkân sağlamıştır. Ada'da esnaf birliklerinin kurulması ve narh sistemiyle birlikte uygulanması, ister istemez mal ve hizmetleri belli bir istikrara kavuşturmuştur. Bu sistem; malın karaborsaya düşmemesini, ürün kıtlığının yaşanmamasını, fiyat artışının engellenmesini, alım gücünün korunmasını sağladığı gibi arz-talep dengesini de belli bir düzeyde tutulmasına da yardımcı olmaktadır.

Ada içinde her kazanın kendi kendine yetebilmesi temel prensip olarak görülmüştür. Kıbrıs'ta 16 kazanın bulunması, kazalar arası arz-talep dengesinin korunmasına, fiyat artışının engellenmesine ve üretim eksikliğinin giderilmesine imkân sağlanmıştır. Bu yöntemle, olağanüstü zamanlar hariç, Kıbrıs'ın herhangi bir yerinde yiyecek kıtlığı, tahıl ürünlerine ulaşamama veya yüksek kârlarla mal satışının yapılması engellenmiştir.¹²

9 Tamçelik, agm., 2014, s. 460 ve Tamçelik, agm., 2010, s. 154.

10 Tamçelik, agm., 2010, s. 155.

11 Tamçelik, agm., 2014, s. 461.

12 Tamçelik, agm., 2014, s. 462-463.

Kıbrıs'ın iktisat tarihiyle ilgili geliştirilen bu model, iki unsura dayanmaktadır. Birincisi objektif şartlara ve ihtiyaçlara, ikincisiyse Osmanlıların zihin ve tasavvur dünyasına dayandığı görülmektedir. Ada'daki sistemin bütününe bakıldığı zaman bu sistemin kendi içinde tutarlı olduğu ve tesis edilen ekonomik düzenin gerçek anlamda *ihtiyaç ekonomisine* dayandığı anlaşılmaktadır. Osmanlıların kurduğu bu sisteme göre ekonomi, insanların ihtiyacının karşılanması içindir.¹³ Bu anlamda Ada ekonomisi, insan kaynaklı ve anti-kapitalist zihniyette tasarlanmıştır. Ada'daki tarım topraklarının devlete ait olması, şahsî mülkiyete dönüştürülmemesi, servet birikimine fırsat verilmemesi, ziraat ve esnaf teşkilatların kurması bu görüşten kaynaklanmaktadır.¹⁴

Ada'da kurulan iktisadi sistemin bir özelliği de *rekabete* ve *çatışmaya* dayanmamasıdır. Bundan hareketle Kıbrıs'ta iktisadi rekabetten kaçınılmıştır. Hatta Ada'daki fiyat, ücret, üretim alanlarındaki rekabetin asgariye indirilmesi hedeflenmiş ve reaya arasında *dayanışma* esas alınmıştır.

Esasında Osmanlılar'ın Kıbrıs'taki kurduğu iktisadi sistemin özgünlüğü dikkate şayandır. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethettikten sonra uzun soluklu bir sistem kurup, kalıcı olmayı başarmasının temelinde, Ada'da gerçekleştirdiği dönüşümde yatmaktadır. Özellikle Venediklilerce uygulanan *angarya* usulü ortadan kaldırılmış, feodal baskılar sona erdirilmiş, artan vergiler önceden bilinen ve ödenebilecek hâle getirilmiştir. Üretimin artması, dolayısıyla vergi gelirlerinin artmasına, Ada hazinesinin daha güçlü ve zengin olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Ada'daki Osmanlı sistemi, devleti halkın rakibi olarak görmemiş, aksine destekleyen ve koruyan bir mekanizma olarak değerlendirmiştir.

Buna göre Kıbrıs'ta kurulan Osmanlı ekonomik sistemi, siyasal ve sosyal sisteminin devamı niteliğinde olup, temel unsurları *miri toprak rejimi*, *millet sistemi*, *esnaf teşkilatları*, *narh sistemi*, *vakıflar* olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunları orkestra şefi gibi yürütebilen, ancak irsî olmayan, meritokratik bir *seçkinler kadrosunun* kurulmasıyla başardığını söylemek yerindedir.¹⁵ Osmanlı yönetiminin almış olduğu bütün tedbirlerin başarıya ulaştığını veya refah seviyesinin her zaman için yüksek olduğunu iddia etmek doğru değildir.

13 Bunun için bk. Genç, agm., 2000, s. 340.

14 Tamçelik, agm., 2014, s. 465.

15 Reayanın refahı için bk. Halil İnalçık, *The Ottoman Policy and Administration in Cyprus After the Conquest*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969, s. 8.

Bu sistemin Ada tarihinde eksik olmayan kuraklık, kıtlık, çekirge istilası, deprem ve veba salgını gibi doğal afetlerden ya da suiistimal, rüşvet, iltimas gibi beşerî sebeplerden ötürü aciz kaldığı da olmuştur.¹⁶

Her şeye rağmen Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta kurmaya çalıştığı düzende devletin görevi çok yalın ve sarihtir. Devlet, ekonominin kaynaklarını ve üretim faktörlerini kontrol altında bulundururken, Ada'daki yönetici sıfatındaki elitlere, bu faktörlerin denetimini vermektedir. Nizam gereği, Ada'daki ekonomiye devlet doğrudan müdahale etmemekte, sadece ekonomik faktörleri kontrol etmektedir. Ancak devletin yaptığı müdahaleler, makro iktisadın modern terminolojisi içinde *müdahaleci* olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Osmanlı nizamının buradaki amacı, *geleneği* modele uygun olarak düzenin devamını sağlamak ve ekonomi üzerindeki içsel/dışsal etkileri yok etmek içindir.¹⁷ Bunun dışında Ada'daki ekonomi hayat, belirli kurallar ve sınırlamalar çerçevesinde reaya bırakılmıştır.

Osmanlılar, kurdukları devletin *ebed-müddet* anlayışına göre devam etmesi gerektiğine kanaat getirdikleri için Kıbrıs'ta da *paylaşımçı* ve *birleştirici* yol takip etmişlerdir.¹⁸ Kıbrıs'taki fizikî yatırımların vakıflar üzerinden yapılmasının ve Kıbrıs gibi küçük bir coğrafyada 2.000'in üzerinde vakıf kurulmasının sebebi de budur.¹⁹

Bundan hareketle Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihini *dört ayrı döneme* tarihlemek mümkündür. *Birinci dönem*, Kıbrıs'ta Osmanlı egemenliğinin tesis edildiği tarihten 1670 yılına kadar geçen *kuruluş* dönemidir. Buna göre Kıbrıs'ın iktisat tarihi, 1571'de yapılan fetihle başlamakta ve 1670'de Paşa Sancağına bağlanmasına kadar sürmektedir. Kıbrıs'taki *kuruluş* dönemi,

16 Akdeniz'deki ekonomik hadiseler için bk. Immanuel Wallerstein ve Faruk Tabak, "Osmanlı İmparatorluğu, Akdeniz ve Avrupa Dünya Ekonomisi (1560-1800)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C 3, Ankara 1999, s. 202-203.

17 Tamçelik, agm., 2010, s. 157.

18 Bunun için bk. Mehmet Genç, "Osmanlı'da Devletin Ekonomideki Rolü", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2000b, s. 378.

19 Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ta Osmanlı Yönetiminde Kurulan İlk Vakıflar ve Özellikleri (H. 982-1003/M. 1574-1595)", *Adalarda Türk-İslam Kültürü Sempozyumu*, Lefkoşa 16 Kasım 2018, Bildiri Kitabı, ed. İsmail Güleç ve Oğuz Karakartal, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2018, s. 141-188; Soyalp Tamçelik ve Mustafa Kemal Kasapoğlu, "Kıbrıs'ta Kurulan Gayrimüslim Vakıfları ve Özellikleri", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Vakıfları*, Lefkoşa 28 Mayıs 2017, Bildiri Kitabı, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 2017, s. 279-338.

sadece iktisadi alanda değil, Ada'nın mali yapısında, vergi hukukunda, toprak düzeninde, idarî bürokrasisinde vb. birçok alanda hakimiyet sağlamaya çalıştığı bir dönemi ifade etmektedir.

İkinci dönem, Kıbrıs'ta Osmanlı'nın klasik dönemi olarak adlandırılacak bir dönemdir. 1670'ten sonra Kıbrıs, Kaptan Paşa'nın uhdesinde olan *Cezair-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliğine sancak* olarak bağlanmış, 1703'te Veziriazam'a 'has' olarak verilmiş ve bu durum, 1745-1748 yılları arasında bağımsız valilik dönemi hariç, 1785 yılına kadar sürmüştür. 1670-1785 arası Osmanlılar'ın her alanda söz sahibi olduğu bir döneme karşılık gelmektedir.²⁰

Üçüncü dönem, Osmanlı yönetiminin Kıbrıs'ta genel olarak zayıfladığı dönemdir. 1785-1839 yılları arasında yaşanan bu dönem, Osmanlı'nın Ada üzerindeki kontrolünün kısmen zayıfladığı ve gayrimüslim tebaanın gücünün arttığı bir dönem olarak bilinmektedir. Kıbrıs, 1785 yılından sonra eyalet statüsünde geçse de bir *vali* tarafından yönetilmemiştir. Ancak Kıbrıs, idarî yönden *Cezair-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği*'nin uhdesinde bulunmakta olan Kaptan Paşa'ya, mali ve sair konularda Divan-ı Hümayuna sorumlu olmak üzere muhassıl tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde Kıbrıs'ın iktisadi düzeninde ve mali hayatında tedricen karışıklıkların başladığı görülmüştür.

Dördüncü dönemdeyse Kıbrıs'ta devlet otoritesinin ve kontrolünün tekrardan sağlanmaya çalışıldığı bir dönemdir. 1839-1878 yılları arasında yaşanan bu dönemde, Tanzimat-ı Hayriyye'nin ilanı ile Ada'nın iktisadi ve idarî yapısında ciddi değişiklikler olmuş, ancak Kıbrıs'ta bozulan düzenin ve imparatorluğun reforme edildiği sürecin kaotik etkilerinin belirgin şekilde sürdüğü görülmüştür. Bu dönem, Kıbrıs'ın İngiltere'ye devredilmesine kadar devam etmiştir.

Osmanlıların icra ettiği ekonomik eylemlerin bir diğer sonucuysa bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik girişimleridir. Buna göre Osmanlılar, Kıbrıs'ta ekonomik sistemi inşa ettikten sonra *provizyonizm* ve *fiskalizme* göre davranması, Ada'daki reayanın ihtiyaçlarını karşılamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda *fiskalist* saikle hareket eden Osmanlı ekonomisi, gerekli vergiyi aldıktan sonra Ada içindeki *mal* ve *hizmet* ihtiyacına karşılık verebilecek bir sistem inşa ederek düzeni korumuştur. Esasında bu durum, devletin yerine getirmesi gereken bir hükümken, bunun her ne olursa olsun *hazinenin doldurulması* manasına

20 Bu dönemde çıkan birtakım isyanlar için bk. Harry C. Luke, *Cyprus Under the Turks, 1571-1878*, London 1969, s. 17.

gelmediği açıktır. Çünkü devletin önceliği *provizyonizm* olup, temel amaç, Kıbrıs'taki reyanın refahını ve güvenini sağlamak ve bunu temin eden sistemi kurmaktır. Bunun için Osmanlı idaresi ve bürokratik elitleri, Kıbrıs'ta *kaza* adı verilen idarî birimleri kurmuşlar ve Ada'yı 16 idarî birime bölmüşlerdir. Sicil'de de görüleceği üzere Osmanlılar, 16 kazayla birlikte yaklaşık 500 ila 580 km² çapında bir idarî birim oluşturdukları anlaşılmaktadır. Ada'nın yüzölçümünün 9.252 km² olduğu ve 16 kazaya bölünmesi halinde her bir idarî birimin 578 km²/kazaya tekabül ettiği hesaplandığında bu rakamın 500 ila 580 km² olabileceği değerlendirilmektedir. Her bir idarî birimin yüzölçümü birbirinden farklı olduğu tahmin edilse de kesin metrajı tespit etmek mümkün olmamıştır. Ancak bu rakamın 500 km²'lik bir ekonomik çapı olduğu öngörülmekte ve bu alanın içinde köylerin, bazılarındaysa mahallelerin bulunduğu görülmektedir.²¹

Ada sathındaki kazaların merkezi, yaklaşık 3 ila 5 km²'lik bir alana sahip olduğu,²² ilgili kazanın etrafında konuşlanmış ortalama 55 kadar *köyün* bulunduğu²³ ve idarî bir birim olarak buna göre yapılandırıldığı anlaşılmaktadır. Elbette ki bu ortalama Kıbrıs'ın tüm kazaları için geçerli değildir.²⁴

Her şeyden önce Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi ekonomik yapısı incelendiğinde önceki yönetimlerle Osmanlılar'ın temel farkı, Kıbrıs'ı *kolonize* etmemiş olmalarıdır.²⁵ Anadolu'yu "*öte yaka*" olarak tanımlayan Osmanlılar, buna izafeten Kıbrıs'ı "*beri yaka*" olarak adlandırmışlardır.²⁶ Dolayısıyla Osmanlı yönetimi, bu tanımlamayla Anadolu'yu ve Kıbrıs'ı bütünleştirdiği ve Ada'yı Anadolu'nun bir cüzü olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

21 Daha fazla bilgi için bk. Tamçelik, agm., 2014, s. 468 ve Tamçelik, agm., 2010, s. 158.

22 Köylerin ortalama çapınının 10 km. olduğuyla ilgili bk. Yunus Koç, "İşkân", *İslâm Ansiklopedisi*, Ek. 1, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2020, s. 660.

23 Sicil'e göre XVII. yüzyıl başında toplam 886 köy tespit edildiğinden hareketle ortalama 55 yerleşim biriminin olduğu hesaplanmıştır.

24 Kıbrıs'taki kazalara bağlı köylerin sayısı birbirinden farklıdır. Bu rakam ortalama olsa da bunun altında ve üstünde köylerin olduğu bilinmektedir.

25 Daha fazla bilgi için bk. Constantinos Spyridakis, *A Brief History of Cyprus*, Greek Communal Chamber, Nicosia 1964, s. 49, 53; Salahi Ramadan Sonyel, "The Origins of the Turkish Cypriots", *New Cyprus*, S 8, 1988, s. 42; Nuri Çevikel, *Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs'ın Siyasi, Sosyal ve İktisadi Tarihi (1571-1878)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994, s. 95.

26 Kıbrıs Vakıflar İdaresi Arşivi (KVİA.), Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri (KŞS.d.), 1, vr. 24a; KVİA. KŞS.d., 1, vr. 26a, KVİA.KŞS.d., 29b; KVİA.KŞS.d., 2, vr. 39a.

Buna göre Osmanlılar, Kıbrıs'ta *iktisat-din-devlet* üçlemesini güçlü bağlarla birbirine bağladığını ve Ada'nın beşerî, idarî ve iktisadi tarihini etkilediğini söylemek mümkündür.

2. Kıbrıs'ta Tahıl Üretimine İlişkin Veriler ve Bununla İlgili Değerlendirmeler:

Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın tahıl üretimiyle ilgili nicel verilere ulaşmak oldukça zor olduğundan konuyla ilgili araştırmalar genellikle satıhta kalmaktadırlar. XVII. yüzyılda Osmanlı yönetiminin Kıbrıs'taki tarımsal istatistiklerinin bulunmadığı veyahut Ada'yla ilgili sayısal verilere ulaşmanın zor olduğu düşünülürse, ilgili çalışmaların önemi daha da artırmaktadır. Halbuki Kıbrıs'ta reayayı besleyen önemli gıda maddelerinin başında tahıl ve tahıl ürünleri geldiğinden bu ürünlerin hem reaya hem de devlet açısından stratejik ürün olarak kabul edildikleri bilinmektedir. Bundan hareketle Sicil'de bulunan veriler bu iş için paha biçilmez değerdedirler.

Öncelikle Kıbrıs'ta üretilen tahılın kalitesi, birinci sırada *Kırım* ve *Tuna*'dan, ikinci sırada *Tesalya*, *Mora* ve *Makedonya*'dan sonra *Suriye*'yle birlikte üçüncü sırada yer almaktadır.²⁷ Bu bilgiden hareketle Kıbrıs tahılının kalitesi diğerlerine göre pek de yüksek olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı yönetiminde Kıbrıs'ta en çok üretilen ürünün buğday-arpanın olduğu bilinse de ne kadar olduğu tam olarak bilinmemektedir. XVI. yüzyıl sonu, XVII. yüzyıl başında Ada'daki köylerde üretilen tahıl ürünlerinin %86'sı buğday, %85'i arpa olduğu iddia edilse de bu verileri Osmanlı yönetiminin 307 yıllık zaman dilimine yaymak pek de mümkün olmamıştır.²⁸ Başpiskopos Kyprianos'un eserinden nakille Antonis Hadjikyriacou, Kıbrıs'ta üretilen tahılın reayanın yıllık ihtiyacından iki kat fazla olduğunu iddia etmektedir.²⁹ Bilimsel olarak bu verinin ne kadar geçerli olduğu veya bu tespitin ne ölçüde tutarlı olduğu tartışmalı olsa da Ada'da tahıl üretiminin stratejik ürün olduğu gerçeğini gözgelemez.

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı genel olarak tarıma ve tarım ürünlerine dayanması, onun bir *tarım ülkesi* olduğunu göstermektedir. Osmanlılar, ordusunu ve vergi hukukunu bunun üzerine inşa ettiklerinden tahıl üretimini kontrol altında tutmak ve devamlılığını sağlamak için elinden

27 Antonis Hadjikyriacou, "Akdeniz Çerçevesi İçinde Osmanlı Kıbrıs'ında Tahıl Üretimi", çev. Mehmet Kuru, Meltem İzmir *Akdeniz Akademisi Dergisi*, S 6, 2019, s. 14.

28 Hadjikyriacou, agm., s. 16.

29 Hadjikyriacou, agm.

geleni yapmaktadır. Tahıl üretimini kontrol altında tutmayı bir beka sorunu olarak gören Osmanlılar, fethettikleri bütün topraklardaki tahıl üretimini sıkı bir şekilde kontrol altında tutmuşlardır. Örneğin Kıbrıs'ta reayanın tahıl ihtiyacının eksiksiz karşılanması veyahut sefer öncesinde/sırasında ordunun iâşesinin sağlanması gibi durumlarda son derece hassas davranmışlardır. Bu durumda herhangi bir sıkıntı yaşanmaması için Osmanlı yöneticileri, Ada'da üretilen tahılın miktarını önceden tayin etmek ve bununla ilgili organizasyon yapmak için gereken çabayı harcamışlardır. Bundan hareketle Sicil'de bu konuyla ilgili olarak birçok kayda rastlamak mümkündür. Analitik değerlendirme tekniğiyle incelendiğinde ve istatistiki veri setlerine dönüştürüldüğünde görülmektedir ki, bu kayıtlardan, Osmanlı Devleti Kıbrıs'ta ekilen tahıl çeşidini, miktarını, mevkisini ve toplanacak tahılın asgari miktarını belirlediği ve bunlarla ilgili *cetveller* hazırladığı görülmüştür. Kıbrıs'ta bu *cetvellerin* oluşturulma şekli öncelikle kazalara, ardından köylere ve varsa mahallelere göre tanzim edildiği tespit edilmiştir. Bu amaçla Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda Kıbrıs'ta idarî taksimata göre belirlenmiş 16 kazaya, bu kazalara bağlı 886 köye ve 92 mahalleye ilişkin asgari üretim miktarını ağırlık ölçü birimi *kile* cinsinden tanımladığı görülmüştür.

Bu tespitten sonra Kıbrıs'ta reayanın ektiği ya da devlet tarafından ekilmesi istenen tahılın, özellikle de *buğday-arpanın* asgari miktarını hesaplamak mümkün olmuştur. Sicil'e yönelik uygun hesaplama teknikleriyle Osmanlı yönetiminin Kıbrıs'taki tahıl üretiminin ne kadar olduğu tespit edilebilmiştir.

Bir tarım imparatorluğu olan Osmanlı Devleti'nde reayanın büyük bir kısmının geçimini tarımdan sağladığı, vergi gelirlerinin önemli payını tarım ve tarım ürünlerden elde ettiği, ordusunu buna göre düzenlediğinden hareketle Kıbrıs'taki raiyyetin bundan farklı olmayacağı görüşünü baştan kabul etmek gerekmektedir. Ancak bu kabulün, Sicil'in verileriyle ve yapılan analitik değerlendirmelerle test edilmesi gerektiği açıktır.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta kurduğu sistemin bir gereği olarak Ada'da tahıl üretimini artırmak ya da istikrarlı tarım ekonomisini tesis etmek için neler yaptığı sorusu akla gelmektedir. Kıbrıs'ta raiyyetin temel gıdasını teşkil eden ürününün *buğday* olduğu gereğinden hareketle Osmanlı Devleti'nin Ada'daki reayayı *buğdaysız*, dolayısıyla *ekmeksiz* bırakmamak gibi bir uğraş içinde olduğu kuşkusuzdur. Osmanlılar'ın Kıbrıs'ı fethettikten sonra tahıl üretimiyle ilgili temel yargı; Ada'nın üretim ekonomisinde dönüm noktası olduğu ve reayanın refahına katkı sağladığı yönündedir. Bu görüşten

hareketle Kıbrıs'taki tahıl üretimi, Ada'nın iktisadi gelişimini belirlemek açısından önemlidir.

Kıbrıs'ta tarımsal ekonominin verilerini, Ada'nın genel ve bölgesel nüfus büyüklüğüyle, toplumsal yapısıyla, tarımsal kaynakların çeşitliliğiyle, devlet kurumlarının gelişimiyle, ürün çeşitliliğiyle, üretim organizasyonu, son tahlilde toprak sistemi, arazi mülkiyeti ve ekonomik hayatla ilişkilendirmek gerekeceği açıktır. Bu yüzden büyük uğraşlarla hazırlanan tablolar, Kıbrıs'ın 16 kazasına bağlı köy ve mahallelerdeki tahıl üretimiyle ilgilidir. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta kurduğu düzeni anlayabilmek için tahıl üretiminin bu sistem içindeki yerine ve özelliklerine bakmak gerekmiştir.³⁰

Sicil'e göre Osmanlı idaresindeki Kıbrıs'ın köylerinde ve mahallelerinde vergi yükümlüsü reaya, buldukları konuma veya iskân edildikleri yere göre kaydedilmişlerdir. Sicil'e ait kayıtların incelenmesi sonucunda devletin vergi mükellefi olarak reayadan topladığı buğday (*hınta*) ve arpanın (*şair*) hangi kazadan, köyden veya mahalleden elde ettiği, *toplanan*, *toplanamayan* veya *arta kalan* miktarın ne kadar olduğu belirlenmiştir.

Kıbrıs'ta Osmanlı idaresiyle oluşan mahalle ve köy ekonomisi, mali ve idari yönden kendi içinde uyumluyken, geleneksel Osmanlı vergi sisteminin ve üretim ekonomisinin yansıması olarak da değerlendirilebilir. Buna göre Sicil'e ait veriler tablolara dönüştürülürken, mahalle ve köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın kile cinsinden miktarı belirtilmiştir. Ancak çeşitli sebeplerden ötürü *toplanamayan*, *toplandıktan sonra arta kalan* veyahut *hiçbir şekilde toplanamayan* miktar kile cinsinden belirtilmiş ve sonuçta genel toplam belirlenmiştir.

Yapılan hesaplamalara göre köyün *hane* sayısının toplamıyla *toplanması gereken* buğday-arpanın kile miktarının birbirine eşit olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Kıbrıs'ta 16 kaza, 886 köy ve 92 mahallede bulunan her bir haneden, "1 kile *hınta*" ve "1 kile *şair*" toplanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Sicil'de buna ilişkin açık hüküm bulunmasa da yapılan hesaplamalarda birkaç istisna hariç neredeyse tamamında bu prensibin uygulandığı görülmüştür. Bu tespite göre yapılan bütün işlemlerin matematiksel bir anlamı olduğu anlaşıldığından veri setlerinin analizleri ve bundan üretilen sentez bilgilerin güvenilirliği teyit edilmiştir. Matematiksel ve istatistikî yöntemlerle yapılan

30 İlk kez tespit edilen bu veriler için bk. Soyalp Tamçelik ve Mustafa Kemal Kasapoğlu haz. *Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri 2 Numaralı Kıbrıs Şer'iyye Sicili (Hicri 1010-1018/Miladi 1601-1609)*, C 2, Kısım 1, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, Ankara 2022, s. 281, 306, 416.

sağlama sonuçları da elde edilen bulguları teyit etmesi üzerine bu yöntemin güvenilir olduğu kanaatine varılmıştır.

Sicil'in 159. hükümde kazalardan, köylerden ve mahallelerden toplanan/toplanamayan/arta kalan buğday ve arpa miktarları belirlenmiştir. İlgili tablolarda köy ve mahallelere atıf yapılarak veya miktarların rakamsal değeri belirtilerek, toplanan veya toplanamayan arpa ve buğday miktarının gerçek değerlerine ulaşılmıştır. Bu yöntem, uzun ve zahmetli bir hesapla sürecinden sonra Sicil'deki bütün köylere ve mahallelere uygulanmış ve sonuçta Kıbrıs'ın tahıl üretimine veya ekonomik ünitenin kapasitesine yönelik sorulara cevap aranmıştır. İlerleyen bölümlerdeyse bu verilerin toplam analizleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Bu izahtan sonra Sicil'de geçen *Baf, Omorfe, Evdim, Gilan, Girinye, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Leymesun, Piskobi, Mağusa, Pendaye, Tuzla, Mesarya* ve *Lefkoşa* olmak üzere 16 kazaya bağlı köylerdeki hane, buğday ve arpa miktarları ve bunlarla ilgili oluşturulan veri setleri sunulmuştur. İlgili tablolar hazırlanırken, Sicil'den elde edilen verilerle hesaplanarak elde edilen veriler de sunulmuştur. Bunun ardından sistemik veri setleri oluşturulmuş ve bu verilerin anlamsal bütünlük içinde değerlendirilebilmesi yapılmıştır. Buna göre Kıbrıs'ta ilgili kazaya bağlı toplam köy sayısı, köylerin toplam hane sayısı, tahmini nüfus sayısı, köylerden *toplanması gereken, toplanan, toplanamayan, toplandıktan sonra arta kalan* ve *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın miktarı (kile), buğday-arpanın *toplandığı* veya *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı belirtilmiştir. Aynı yöntem, ilgili mahalleler içinde yapılmıştır. Çalışmada genel bir bakış açısı geliştirebilmek için yerleşim ünitelerinin toplam hane sayısı, köy ve mahallelerin tahmini toplam nüfus sayısı, köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken, toplanan, toplanamayan, toplandıktan sonra arta kalan* ve *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın kile cinsinden bakiye miktarı belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre aşağıda sunulan tablolar, bu minvalde hazırlanmış ve XVII. yüzyıl Kıbrıs'ında tahıl üretimi, nüfus miktarı, hane sayısı vb. veriler ilk kez gün yüzüne çıkartılmıştır.

Hazırlanan tablolar, 5 temel unsura dayanmaktadırlar. Bunlardan birincisi, merkezî otorite tarafından belirlenen ve kazalara göre ölçeklendirilen tahıl üretim miktarının ne kadar olması gerektiğiyle ilgilidir. Bu miktarı, "*toplanması gereken*" miktar olarak tanımladıktan sonra ikinci olarak mültezimler tarafından fiili şekilde toplanan miktarın "*toplanan*" başlığı altından olmasına, üçüncü olarak mültezimler tarafından toplanamayan miktarın "*toplanamayan*" şeklinde tarif edilmesine, dördüncü olarak toplananla

toplanamayan arasındaki farkın gösterilebilmek için “*toplandıktan sonra arta kalan*” biçiminde adlandırılmasına, beşinci ve son olarak tahıl ürünlerinin hiçbir şekilde toplanamamasından hareketle “*hiçbir şekilde toplanamayan*” şeklinde isimlendirilmesine çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümündeysen Kıbrıs’ın tahıl üretiminin genel miktarına ulaşılmıştır. Ancak bu veriler, 2 kategoride değerlendirilmişlerdir. Bunlardan birincisi, “*Sicil’de Geçen Rakamlar*” şeklinde tarif edilmiştir. Ancak Sicil’de geçen rakamların incelenmesinden sonra gerçek verilere ulaşıldığından ikinci bir kategoride sınıflandırma yapma ihtiyacı hissedilmiş ve buna istinaden “*Tespit Edilen Rakamlar*” başlığı altında değerlendirilmişlerdir. Buna ilişkin veriler, karşılaştırma yapmak için aşağıdaki gibi sunulmuştur:

Tablo 1: Baf’la İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil’de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Baf köylerinin toplam sayısı	77	78
Baf köylerindeki toplam hane sayısı	2.037	1.834
Baf köylerinin tahmini nüfus sayısı	10.185 ³¹	9.170
Baf köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.037	1.834
Baf köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.102	899
Baf köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	935	935
Baf köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	498	406
Baf köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	437	529
Baf’ta buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	46	46
Baf’ta buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	31	32
Baf mahallelerinin toplam sayısı	15	15

31 Her bir hanenin 5 kişiden oluştuğu varsayılmıştır (2.037x5=10.185). Bundan sonraki veriler bunun üzerinden tanzim edilmiştir.

Baf mahallelerindeki toplam hane sayısı	289	289
Baf mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	1.445	1.445
Baf mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	289	289
Baf mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	196	196
Baf mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	93	93
Baf'taki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	2.123	2.123
Baf'taki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	11.630	10.615
Baf'taki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday- arpanın miktarı (kile)	2.326	2.123
Baf'taki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday- arpanın miktarı (kile)	1.298	1.095
Baf'taki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday- arpanın miktarı (kile)	1.028	1.028
Baf'taki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday- arpanın bakiye miktarı (kile)	591	499
Baf'taki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday- arpanın bakiye miktarı (kile)	437	537
Baf'ta buğday- arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	31	32
Baf'ta buğday- arpanın <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	61	61

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Bafa* bağlı toplam köy sayısı 78; köylerdeki toplam hane sayısı 1.834; köylerin tahmini nüfus sayısı 9.170; köylerden *toplanması gereken* buğday-
arpanın miktarı 1.834; *toplanan* buğday-
arpanın miktarı 899; *toplanamayan* buğday-
arpanın miktarı 935; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 406; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 529; buğday-
arpanın *toplandığı* köy sayısı 46; buğday-
arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 32; toplam mahalle sayısı 15; mahallelerdeki toplam hane sayısı 289; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 1.445; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-

arpanın miktarı 289; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 196; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 93; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 2.123; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 10.615; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.123; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 1.095; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 1.028; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 499; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 537; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 32; son olarak buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısı 61 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: Omorfe'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Omorfe köylerinin toplam sayısı	35	36
Omorfe köylerindeki toplam hane sayısı	940	944
Omorfe köylerinin tahmini nüfus sayısı	4.700	4.720
Omorfe köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	940	944
Omorfe köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	881	820
Omorfe köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	122	124
Omorfe köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	75	73
Omorfe köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	47	51
Omorfe'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	6	7
Omorfe'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	29	29

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Omorfe'*ye bağlı toplam köy sayısı 36; köylerin toplam hane sayısı 944; köylerin tahmini nüfus sayısı 4.720; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 944; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 820; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 124; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 73; *hiçbir şekilde*

toplanamayan buğday-arpanın bakiye miktarı 51; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 7; son olarak buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 29 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Evdim'le İlgili Bağlı Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Evdim köylerinin toplam sayısı	28	28
Evdim köylerindeki toplam hane sayısı	1.410	1.410
Evdim köylerinin tahmini nüfus sayısı	7.050	7.050
Evdim köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.410	1.410
Evdim köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	301	312,5
Evdim köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.109	1.097,5
Evdim köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	607	595,5
Evdim köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	502	502
Evdim'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	11	11
Evdim'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	17	17

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Evdim*'e bağlı toplam köy sayısı 28; köylerin toplam hane sayısı 1.410; tahmini nüfus sayısı 7.050; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.410; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 312,5; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 1.097,5; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 595,5; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 502 kile; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 11; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 17 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Gilan'la İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Gilan köylerinin toplam sayısı	29	30
Gilan köylerindeki toplam hane sayısı	1.579	1.079
Gilan köylerinin tahmini nüfus sayısı	7.895	5.395
Gilan köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.579	1.079
Gilan köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	166	142
Gilan köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.413	937
Gilan köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	617	585
Gilan köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	796	352
Gilan'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	15	15
Gilan'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	14	15
Gilan mahallelerinin toplam sayısı	13	13
Gilan mahallelerindeki toplam hane sayısı	461	461
Gilan mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	2.305	2.305
Gilan mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	461	461
Gilan mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	24	24
Gilan mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	437	437
Gilan'daki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	2.040	1.540
Gilan'daki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	10.200	7.700
Gilan'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.040	1.540
Gilan'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	190	166

Gilan'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.850	1.374
Gilan'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	639	607
Gilan'daki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	1.211	767
Gilan'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	25	26
Gilan'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	17	17

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Gilan'a* bağlı toplam köy sayısı 30; köylerin toplam hane sayısı 1.079; tahmini nüfus sayısı 5.395; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.079; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 142; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 937; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 585; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 352; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısı 15; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 15; toplam mahalle sayısı 13; mahallelerdeki toplam hane sayısı 461; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 2.305; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 461; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 24; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 437; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 1.540; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 7.700; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.540; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 166; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 1.374; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 607; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 767; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 26; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 17 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5: Girinye'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Girinye köylerinin toplam sayısı	56	58
Girinye köylerindeki toplam hane sayısı	1.006	1.016
Girinye köylerinin tahmini nüfus sayısı	5.030	5.080
Girinye köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.006	1.016
Girinye köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	500	551
Girinye köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	506	465
Girinye köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	440	344
Girinye köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	506	121
Girinye'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	42	42
Girinye'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	14	16
Girinye mahallelerinin toplam sayısı	12	12
Girinye mahallelerindeki toplam hane sayısı	434	434
Girinye mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	2.170	2.170
Girinye mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	434	434
Girinye mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	0	0
Girinye mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	434	434
Girinye'deki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	1.440	1.450
Girinye'deki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	7.200	7.250
Girinye'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.440	1.450
Girinye'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	500	551

Girinye'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	940	899
Girinye'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	440	344
Girinye'deki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	506	555
Girinye'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayı	26	28
Girinye'de Buğday-arpanın <i>Toplandığı</i> Köy ve Mahalle Sayı	42	42

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Girinye*'ye bağlı toplam köy sayısı 58; köylerin toplam hane sayısı 1.016; tahmini nüfus sayısı 5.080; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.016; *toplanan* buğday-arpanın miktarı gerçekte 551; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 465; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 344; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 121; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısı 42; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy sayısı 16; toplam mahalle sayısı 12 mahalle; mahallelerdeki toplam hane sayısı 434; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 2.170; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 434; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 0; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 434; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 1.450; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 7.250; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.450; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 551; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 899; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 344; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 555; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy ve mahalle sayısı 28; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 42 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6: Hirsofi'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Hirsofi köylerinin toplam sayısı	61	64
Hirsofi köylerindeki toplam hane sayısı	1.273	1.313
Hirsofi köylerinin tahmini nüfus sayısı	6.365	6.565
Hirsofi köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.273	1.313
Hirsofi köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	330	330
Hirsofi köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	943	983
Hirsofi köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	432	432
Hirsofi köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	551	551
Hirsofi'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	31	34
Hirsofi'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	30	30

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Hirsofi*'ye bağlı toplam köy sayısı 64; köylerin toplam hane sayısı 1.313; köylerin tahmini nüfus sayısı 6.565; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.313; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 330; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 983; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 432; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 551; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 34; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 30 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Karpas'la İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Karpas köylerinin toplam sayısı	50	50
Karpas köylerindeki toplam hane sayısı	1.789	1.855
Karpas köylerinin tahmini nüfus sayısı	8.945	9.275
Karpas köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.789	1.855
Karpas köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.256	1.266
Karpas köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	533	589
Karpas köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	452	508
Karpas köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	81	81
Karpas'ta buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	6	6
Karpas'ta buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	44	44

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Karpas*'a bağlı toplam köy sayısı 50; köylerin toplam hane sayısı 1.855; tahmini nüfus sayısı 9.275; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.855; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 1.266; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 589; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 508; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 81; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 6; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 44 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Kukla'yla İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Kukla köylerinin toplam sayısı	32	33
Kukla köylerindeki toplam hane sayısı	865	866
Kukla köylerinin tahmini nüfus sayısı	4.325	4.330
Kukla köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	865	866
Kukla köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	360	359
Kukla köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	505	507
Kukla köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	367	369
Kukla köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	138	128
Kukla'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	7	8
Kukla'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	25	25

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Kukla*'ya bağlı toplam köy sayısı 33; köylerin toplam hane sayısı 866; tahmini nüfus sayısı 4.330; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 866; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 359; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 507; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 369; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 128; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 8; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 25 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9: Lefke'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Lefke köylerinin toplam sayısı	86	86
Lefke köylerindeki toplam hane sayısı	2.492	2.393
Lefke köylerinin tahmini nüfus sayısı	12.460	11.965
Lefke köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.492	2.393,5
Lefke köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	320	291,5
Lefke köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.172	2.102
Lefke köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	172	182
Lefke köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	2.000	1.920
Lefke'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	63	63
Lefke'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	23	23

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Lefke*'ye bağlı toplam köy sayısı 86; köylerin toplam hane sayısı 2.393; tahmini nüfus sayısı 11.965; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.393,5; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 291,5; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 2.102; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 182; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 1.920; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 63; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 23 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10: Leymesun'la İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Leymesun köylerinin toplam sayısı	66	67
Leymesun köylerindeki toplam hane sayısı	2.061	2.282
Leymesun köylerinin tahmini nüfus sayısı	10.305	11.410
Leymesun köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.061	2.282
Leymesun köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.232	1.208
Leymesun köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	829	1.074
Leymesun köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	420	447
Leymesun köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	403	627
Leymesun'a buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	43	43
Leymesun'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	23	23
Leymesun mahallelerinin toplam sayısı	1	1
Leymesun mahallelerindeki toplam hane sayısı	53	53
Leymesun mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	265	265
Leymesun mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	53	53
Leymesun mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	46	46
Leymesun mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	7	7
Leymesun'daki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	2.101	2.335
Leymesun'daki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	10.570	11.675
Leymesun'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.101	2.335

Leymesun'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.278	1.254
Leymesun'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	836	1.081
Leymesun'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	427	454
Leymesun'daki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	403	627
Leymesun'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	23	24
Leymesun'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	44	45

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Leymesun*'a bağlı toplam köy sayısı 67; köylerin toplam hane sayısı 2.282; tahmini nüfus sayısı 11.410; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.282; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 1.208; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 1.074; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 447; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 627; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısı 43; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 23; toplam mahalle sayısı 1; mahallelerdeki toplam hane sayısı 53; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 265; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 53; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 46; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 7; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 2.335; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 11.675; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.335; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 1.254; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 1.081; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 454; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 627; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 24; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 45 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11: Piskobi'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Piskobi köylerinin toplam sayısı	25	25
Piskobi köylerindeki toplam hane sayısı	1.126	610
Piskobi köylerinin tahmini nüfus sayısı	5.630	3.050
Piskobi köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.126	610
Piskobi köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	190	127
Piskobi köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	936	483
Piskobi köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	554	303
Piskobi köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	342	180
Piskobi'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	18	18
Piskobi'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	9	7
Piskobi mahallelerinin toplam sayısı	15	15
Piskobi mahallelerindeki toplam hane sayısı	454	454
Piskobi mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	2.270	2.270
Piskobi mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	454	454
Piskobi mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	82	82
Piskobi mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	372	372
Piskobi'deki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	1.166	1.064
Piskobi'deki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	7.900	5.320
Piskobi'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.166	1.064

Piskobi'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	272	209
Piskobi'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	936	855
Piskobi'deki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	554	645
Piskobi'deki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	342	210
Piskobi'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	10	8
Piskobi'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	32	32

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Piskobi*'ye bağlı toplam köy sayısı 25; köylerin toplam hane sayısı 610; tahmini nüfus sayısı 3.050; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 610; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 127; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 483; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 303; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 180; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısı 18; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 7; toplam mahalle sayısı 15; mahallelerdeki toplam hane sayısı 454; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 2.270; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 454; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 82; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 372; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 1.064; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 5.320; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.064; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 209; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 855; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 645; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 210; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 8; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 32 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12: Mağusa'yla İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Mağusa köylerinin toplam sayısı	12	12
Mağusa köylerindeki toplam hane sayısı	336	336
Mağusa köylerinin tahmini nüfus sayısı	1.680	1.680
Mağusa köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	336	336
Mağusa köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	248	248
Mağusa köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	347	88
Mağusa köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	69	69
Mağusa köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	19	19
Mağusa'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	10	10
Mağusa'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	2	2
Mağusa mahallelerinin toplam sayısı	21	21
Mağusa mahallelerindeki toplam hane sayısı	787	787
Mağusa mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	3.935	3.935
Mağusa mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	787	787
Mağusa mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	514,5	514,5
Mağusa mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	272,5	272,5
Mağusa'daki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	1.117	1.123
Mağusa'daki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	5.615	5.615
Mağusa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.123	1.123
Mağusa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	770	762,5

Mağusa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	347	360,5
Mağusa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	347	341,5
Mağusa'daki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	19	19
Mağusa'daki buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	2	2
Mağusa'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	31	31

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Mağusa*'ya bağlı toplam köy sayısı 12; köylerin toplam hane sayısı 336; tahmini nüfus sayısı 1.680; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 336; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 248; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 88; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 69; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 19; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısı 10; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 2; toplam mahalle sayısı 21; mahallelerdeki toplam hane sayısı 787; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 3.935; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 787; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 514,5; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 272,5; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 1.123; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 5.615; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.123; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 762,5; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 360,5; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 341,5; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 19; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 2; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 31 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 13: Pendaye'yle İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Pendaye köylerinin toplam sayısı	50	50
Pendaye köylerindeki toplam hane sayısı	1.504	1.495
Pendaye köylerinin tahmini nüfus sayısı	7.520	7.475
Pendaye köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.504	1.495
Pendaye köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	741	671
Pendaye köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	757	824
Pendaye köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	357	371
Pendaye köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	328	453
Pendaye'de buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	22	22
Pendaye'de buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	28	28

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Pendaye'*ye bağlı toplam köy sayısı 50; köylerin toplam hane sayısı 1.495; köylerin tahmini nüfus sayısı 7.475; köylerden *toplanması gereken* buğday ve arpa miktarı 1.495; *toplanan* buğday ve arpa miktarı 671; *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 824; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 371; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 453; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 22; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 28 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 14: Tuzla'yla İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Tuzla köylerinin toplam sayısı	66	67
Tuzla köylerindeki toplam hane sayısı	1.607	1.789

Tuzla köylerinin tahmini nüfus sayısı	8.035	8.945
Tuzla köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.607	1.789
Tuzla köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.400	1.394
Tuzla köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	397	395
Tuzla köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	217	214
Tuzla köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	181	181
Tuzla'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	15	16
Tuzla'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	51	51

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Tuzla*'ya bağlı toplam köy sayısı 67; köylerin toplam hane sayısı 1.789; köylerin tahmini nüfus sayısı 8.945; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 1.789; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 1.394; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 395; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 214; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 181; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 16; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 51 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15: Mesarya'yla İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Mesarya köylerinin toplam sayısı	87	87
Mesarya köylerindeki toplam hane sayısı	2.650	2.679
Mesarya köylerinin tahmini nüfus sayısı	13.250	13.395
Mesarya köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.650	2.679
Mesarya köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.200	2.111
Mesarya köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	450	568
Mesarya köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	386	494

Mesarya köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	64	74
Mesarya'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	11	11
Mesarya'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	76	76

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Mesarya*'ya bağlı toplam köy sayısı 87; köylerin toplam hane sayısı 2.679; köylerin tahmini nüfus sayısı 13.395; *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.679; *toplanan* buğday-arpanın miktarı 2.111; *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 568; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 494; *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 74; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 11; buğday-arpanın *toplandığı* köy sayısıysa 76 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16: Lefkoşa'yla İlgili Durum Analizi

Durum	Sicil'de Geçen Rakamlar	Tespit Edilen Rakamlar
Lefkoşa köylerinin toplam sayısı	104	113
Lefkoşa köylerindeki toplam hane sayısı	2.454	2.251
Lefkoşa köylerinin tahmini nüfus sayısı	12.270	11.255
Lefkoşa köylerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	2.454	2.251
Lefkoşa köylerinden <i>toplanan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.406	1.503
Lefkoşa köylerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpanın miktarı (kile)	1.052	748
Lefkoşa köylerinden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpanın bakiye miktarı (kile)	433	748
Lefkoşa köylerinden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> bakiye miktarı (kile)	619	269
Lefkoşa'da buğday-arpanın <i>toplandığı</i> köy sayısı	91	94
Lefkoşa'da buğday-arpanın <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy sayısı	13	11
Lefkoşa mahallelerinin toplam sayısı	7	15

Lefkoşa mahallelerindeki toplam hane sayısı	292	252
Lefkoşa mahallelerindeki tahmini nüfus sayısı	1.460	1.260
Lefkoşa mahallelerinden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpının miktarı (kile)	292	252
Lefkoşa mahallelerinden <i>toplanan</i> buğday-arpının miktarı (kile)	335	251
Lefkoşa mahallelerinden <i>toplanamayan</i> buğday-arpının miktarı (kile)	41	1
Lefkoşa'daki köy ve mahallelerin toplam hane sayısı	2.746	2.503
Lefkoşa'daki köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini)	13.730	12.515
Lefkoşa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanması gereken</i> buğday-arpının miktarı (kile)	2.746	2.503
Lefkoşa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanan</i> buğday-arpının miktarı (kile)	1.741	1.754
Lefkoşa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplanamayan</i> buğday-arpının miktarı (kile)	1.093	749
Lefkoşa'daki köylerden ve mahallelerden <i>toplandıktan sonra arta kalan</i> buğday-arpının bakiye miktarı (kile)	474	480
Lefkoşa'daki köylerden ve mahallelerden <i>hiçbir şekilde toplanamayan</i> buğday-arpının bakiye miktarı (kile)	660	269
Lefkoşa'da buğday-arpının <i>hiçbir şekilde toplanamadığı</i> köy ve mahalle sayısı	14	11
Lefkoşa'da buğday-arpının <i>toplandığı</i> köy ve mahalle sayısı	97	101

Yukarıdaki tablodan hareketle Kıbrıs'ta *Lefkoşa*'ya bağlı toplam köy sayısı 113; köylerin toplam hane sayısı 2.251; köylerin tahmini nüfus sayısı 11.255; köylerden *toplanması gereken* buğday-arpının miktarı 2.251; *toplanan* buğday-arpının miktarı 1.503; *toplanamayan* buğday-arpının miktarı 748; *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 748; *hiçbir şekilde toplanamayan* bakiye miktarı 269; buğday-arpının *toplandığı* köy sayısı 94; buğday-arpının *hiçbir şekilde toplanamayan* köy sayısı 11; toplam mahalle sayısı 15; mahallelerdeki toplam hane sayısı 252; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısı 1.260; mahallelerde buğday ve arpayı vermekle mükellef kişi sayısı 275; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-

arpanın miktarı 252; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın miktarı 251; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın miktarı 1; köy ve mahallelerin toplam hane sayısı 2.503; köy ve mahallelerin toplam nüfus sayısı (tahmini) 12.515; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın miktarı 2.503; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday ve arpa miktarı 1.754; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday ve arpa miktarı 749; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday ve arpaya ilişkin bakiye miktarı 480; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın bakiye miktarı 269; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanamadığı* köy ve mahalle sayısı 11; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısıysa 101 olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Yapılan çalışmaya göre XVII. yüzyılın başında Kıbrıs'ta tahıl üretimi, genel olarak Ada'daki reaya yettiği ve artan miktarın ordu için zahire şeklinde toplanıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönem zarfında yaşanan gelişmeler, Kıbrıs'ta merkezî ve yerel otoritenin egemen olduğunu, üretim-tüketim ilişkisinin dengelendiğini, toplumsal entegrasyonun gelişmeye başladığını, sosyal ve ekonomik düzenin yeniden oluştuğunu ve devlet aygıtının sistemleştiğini göstermektedir. Osmanlı rejiminin Kıbrıs'taki sistemsel başarısının temel sebebi fetihten sonra kurduğu düzeninin yapısal ve sistemik verilerle sürdürülebilir olmasından ve reayanın rıza göstermesinden kaynaklanmaktadır.

XVII. yüzyılda Ada ekonomisi, büyük ölçüde tarım üretimine dayanırken, bu süre zarfında ziraî üretimin belirgin bir şekilde artış gösterdiği kesindir. Ancak bu artışın, Ada'nın kapasitesiyle henüz doğru orantılı olmadığı veya çeşitli sebeplerden ötürü daha üst seviyelere çıkartılamadığı *toplanamayan* arpa-buğday miktarından anlaşılmaktadır. Buna rağmen Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta kurduğu sistem, dönemin koşullarına uygun olarak *ziraî ekonomiye* dayanmakta olup, makro ekonomik planda *geçimlik* düzeyde üretim imkânı sağladığı görülmektedir. Bu sisteme göre insanlar, gerektiği kadar üretebilmektedirler. Dolayısıyla Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın tarım ekonomisi, çoğu zaman iddia edildiği gibi çökmemiş, aksine devletin savaş hâlinde olduğu veya Ada'da doğal afetlerin yaşandığı yıllar hariç, belli bir seviyede tutulmuştur.

1601-1609 yılları arasında Kıbrıs'ta cari durumla ilgili tespitlerin tamamı Sicil'den elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Bu Sicil sayesinde Kıbrıs'ın

ekonomik düzeni, nüfus yapısı, iskân şekli, üretim kültürü, tahıl üretimiyle ilgili unsurlarının belirlenmesinin yanı sıra istatistiksel verilere de ulaşmak mümkün olmuştur. Sicil'den elde edilen istatistiki veriler, belgelerde açıkça ifade edilmiş değillerdir.

Eldeki veriler, belli bir hesaplanma yöntemiyle elde edildikten sonra sağlaması yapılmış ve teyit edildikten sonra kategorize edilerek tasnif edilmişlerdir. Matematiksel verilerin bir anlam veya değer ifade edilebilmesi için tasnifi yapıldıktan sonra veri setlerine dönüştürülmüş ve ardından kolay anlaşılması için tablolara aktarılmıştır. Ancak Sicil'den elde edilen verilerin hiçbirine müdahale edilmemiş ve ilgili veriler doğrudan verilmiştir. Bu yöntemle Kıbrıs'ta erken dönem Osmanlı idaresi için gerçekçi verilere ulaşılması sağlanmıştır.

Araştırmaya göre Kıbrıs'ta öne çıkan verilerin *en az* veya *en çok* olanları kategorize edildiğinde şu verilere ulaşmak mümkün olmuştur. Bu verilere göre Kıbrıs'ta köy sayısının *en küçük* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 12; *en büyük* kazaysa, *Lefkoşa* olup, 113 köye tekabül ettiği; hane sayısının *en küçük* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 336; *en büyük* kazaysa, *Mesarya* olup, 2.679 haneye denk geldiği; nüfusu *en az* olan kaza, *Mağusa* olup, 1.680; *en yüksek* kazaysa, *Mesarya* olup, 13.395 kişiye tekabül ettiği; *toplanması gereken* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 336, *en çok* kazaysa, *Mesarya* olup, 2.679 kileye denk geldiği; köylerden *toplanan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Gilan* olup, 142; *en çok* kazaysa, *Mesarya* olup, 2.111 kileye denk geldiği; köylerden *toplanamayan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Omorfe* olup, 124; *en az* kazaysa, *Mağusa* olup, 88 kileye tekabül ettiği; köylerden *toplanamayan* buğday-arpanın *en çok* olduğu kaza, *Lefke* olup, 2.102 kileye denk geldiği; köylerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 69; *en çok* kazaysa, *Gilan* olup, 585 kileye tekabül ettiği; ancak gerçekte *en çok* olduğu kaza, *Lefkoşa* olup, 748 kileye denk geldiği; köylerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Piskobi* olup, 7; *en çok* kazaysa, *Gilan* olup, 352 kileye tekabül ettiği; ancak gerçekte *en çok* olduğu kaza, *Leymesun* olup, 627 kile olduğu; buğday-arpanın *toplanmasıyla ilgili* köy sayısının *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 10; *en çok* kazaysa, *Lefkoşa* olup, 94 köyün bulunduğu; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanmadığı* köy sayısının *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 2; *en çok* kazaysa, *Lefke* olup, 63 köye tekabül ettiği; mahalle sayısının *en az* olduğu kazaların *Omorfe, Evdim, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira hiçbir mahallenin bulunmadığı, mahalle sayısının *en çok* olduğu kaza, *Mağusa*

olup, 21 mahalleye denk geldiği; mahallelerdeki toplam hane sayısının *en az* olduğu kazaların *Omorfe, Evdim, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira hiçbir hanenin bulunmadığı, *en çok* kazaysa, *Mağusa* olup, 787 haneye sahip olduğu; mahallelerdeki tahmini nüfus sayısının *en az* olduğu kazaların *Omorfe, Evdim, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira buralarda hiç kimsenin yaşamadığı, *en çok* kazaysa, *Mağusa* olup, 3.935 kişiye sahip olduğu; mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın *en az* olduğu kazalar *Omorfe, Evdim, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira bununla ilgili hiçbir veri bulunmadığından sıfır olduğu; *en çok* kazaysa, *Mağusa* olup, 787 haneye sahip olduğu; mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın *en az* olduğu kazaların *Omorfe, Evdim, Girinye, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira bununla ilgili hiçbir veri bulunmadığından sıfır olduğu; *en çok* kazaysa, *Mağusa* olup, 514,5 kileye denk geldiği; mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın *en az* olduğu kazaların *Omorfe, Evdim, Hirsofi, Karpas, Kukla, Lefke, Pendaye, Tuzla* ve *Mesarya* olduğu, zira bununla ilgili hiçbir veri bulunmadığından sıfır olduğu; *en çok* kazaysa, *Gilan* olup, 437 kileye sahip olduğu; *köy ve mahallelere bağlı hane* sayısının *en az* olduğu kaza, *Kukla* olup, 866; *en çok* kazaysa, *Lefkoşa* olup, 2.503 haneye tekabül ettiği; ancak gerçekte *en çok* olduğu kaza, *Mesarya* olup, 2.679 haneye denk geldiği; tahmini olarak *köy ve mahallelere bağlı toplam nüfus* sayısının *en az* olduğu kaza, *Kukla* olup, 4.330; *en çok* kazaysa, *Lefkoşa* olup, 12.515 kişiye tekabül ettiği; ancak gerçekte *en çok* olduğu kaza, *Mesarya* olup, 13.395 kişiye denk geldiği; köylerden ve mahallelerden *toplanması gereken* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Kukla* olup, 866; *en çok* kazaysa, *Lefkoşa* olup, 2.503 kileye tekabül ettiği, ancak *en çok* olduğu kaza, *Mesarya* olup, 2.679 kileye denk geldiği; köylerden ve mahallelerden *toplanan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Gilan* olup, 166; *en çok* kazaysa, *Mesarya* olup, 2.111 kileye tekabül ettiği; köylerden ve mahallelerden *toplanamayan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Omorfe* olup, 124; *en çok* kazaysa, *Lefke* olup, 2.102 kileye denk geldiği; köylerden ve mahallelerden *toplandıktan sonra arta kalan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Omorfe* olup, 73; *en çok* kazaysa, *Gilan* olup, 607 kileye tekabül ettiği; ancak gerçekte *en çok* olduğu kaza, *Piskobi* olup, 645 kileye denk geldiği; köylerden ve mahallelerden *hiçbir şekilde toplanamayan* buğday-arpanın *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 19; *en çok* kazaysa, *Lefke* olduğu, 1.920 kileye tekabül ettiği; buğday-arpanın *hiçbir şekilde toplanmadığı* köy ve mahalle sayısının *en az* olduğu kaza, *Mağusa* olup, 2; *en çok* kazaysa, *Lefke* olup, 63 köyle sabit olduğu; buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısının *en az*

olduğu kaza, *Evdim* olup, 17, gerçekte *en az* olduğu kaza, *Gilan* olup, 17 köy ve mahalleye denk geldiği ve son olarak buğday-arpanın *toplandığı* köy ve mahalle sayısının *en çok* olduğu kaza, *Lefkoşa* olup, 101 köy ve mahalleye tekabül ettiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak 1571-1610 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki yönetim anlayışı, idarî hukuku, kurduğu ekonomik düzen ve inşa ettiği medeniyet tasavvuru, önceki yönetimlerden oldukça farklı olduğu, insan ve ahlâk sistemi üzerinden yeni bir idarî sistem geliştirdiği, bu sistemin temelinde insanın olduğu anlaşılmaktadır.

Belgelere yansıdığı şekliyle Osmanlı Devleti, Ada'yı fethettikten sonra Kıbrıs'ı mamur ve abadan kılabilmek, Ada insanını refah içinde yaşatabilmek ve kurduğu medeniyetle geleceği inşa edebilmek için elinden geleni yapmıştır. Osmanlı Devleti, kimi zaman bunda başarılı olmuş, kimi zaman duraksama yaşamışsa da mefkure olarak bunu hep zihninde bulundurmuş ve uygulamalarında öne çıkardığı görülmüştür.

Kaynaklar

Çevikel, Nuri, *Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs'ın Siyasî, Sosyal ve İktisadî Tarihi (1571-1878)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

Genç, Mehmet, “Osmanlı İktisadî Dünya Görüşünün İlkeleri”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000a.

Genç, Mehmet, “Osmanlı'da Devletin Ekonomideki Rolü”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000b.

Hadjikyriacou, Antonis, “Akdeniz Çerçevesi İçinde Osmanlı Kıbrıs'ında Tahıl Üretimi”, çev. Mehmet Kuru, *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, S 6, 2019.

İnalçık, Halil, *The Ottoman Policy and Administration in Cyprus After the Conquest*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969.

Kıbrıs Şer'iyeye Sicili Defterleri (KŞS.d.), 1.

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Arşivi (KVİA.),.

Koç, Yunus, “İskân”, *İslâm Ansiklopedisi*, Ek. 1, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2020.

KŞS.d., 2.

Küçükkalay, Abdullah Mesud, “Kaotik Bilgiden Senkronik Bilgiye Bir İktisat Tarihi Teorisyeni: Mehmet Genç”, *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C XII, S 22, 2007.

Luke, Harry C., *Cyprus Under the Turks, 1571-1878*, London 1969.

Sonyel, Salahi Ramadan, “The Origins of the Turkish Cypriots”, *New Cyprus*, S 8, 1988.

Spyridakis, Constantinos, *A Brief History of Cyprus*, Greek Communal Chamber, Nicosia 1964.

Sutch, Richard, “All Things Reconsidered: The Life-Cycle Perspective and the Third Task of Economic History”, *Journal of Economic History*, C LI, S 2, 1991.

Tamçelik, Soyalp ve Kemal Kasapoğlu, Mustafa (Haz.), “Kıbrıs'ta Kurulan Gayrimüslim Vakıfları ve Özellikleri”, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Vakıfları, Lefkoşa 28 Mayıs 2017, Bildiri Kitabı*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 2017.

Tamçelik, Soyalp ve Kemal Kasapoğlu, Mustafa (Haz.), *Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri 2 Numaralı Kıbrıs Şer'iyeye Sicili (Hicri 1010-1018/Miladi 1601-1609)*, C 2, Kısım 1, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, Ankara 2022.

Tamçelik, Soyalp, "Kıbrıs'ta Osmanlı Yönetiminde Kurulan İlk Vakıflar ve Özellikleri (H. 982-1003/M. 1574-1595)", *Adalarda Türk-İslam Kültürü Sempozyumu, Lefkoşa 16 Kasım 2018, Bildiri Kitabı*, ed. İsmail Güleç ve Oğuz Karakartal, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2018.

Tamçelik, Soyalp, "The Economic History of Cyprus in Ottomans Period: A Modeling and Period Experiment", *2014 International Scientific and Practical Conference, Almatı 18 April 2014, Proceedings Book-Actual Problems of State and Law in the Era of Globalization*, Institution Suleyman Demirel University, Kazakhstan 2014.

Tamçelik, Soyalp, "The Economic Structure and Relations of Production and Consumption in Cyprus of the 19th Century from the Perspective of Economic History", *VII. Cyprus Studies Congress*, Gazimağusa 4-6 Kasım 2009, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Proceedings Book, ed. Ülker Vancı Osam, Gazimağusa 2010.

Wallerstein, Immanuel ve Tabak, Faruk, "Osmanlı İmparatorluğu, Akdeniz ve Avrupa Dünya Ekonomisi (1560-1800)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C 3, Ankara 1999.

